

Uniwersytet Opolski. Wydział Nauk Społecznych

EUGENIA KARCZ-TARANOWICZ

ORCID: 0000-0003-2710-6166

ekarcz@uni.opole.pl

*Szkoły stowarzyszeniowe w perspektywie
lokalnej polityki oświatowej gmin*

Schools Run by Local Associations in the Perspective of the Local Education Policy

STRESZCZENIE

Fundamentalnym osiągnięciem decentralizacyjnej polityki państwa w latach 90. XX w. był powrót oświaty do wymiaru lokalnego. Gminy przejęły odpowiedzialność za zakładanie, likwidowanie i przekształcanie szkół na swoim terenie. Jest to najważniejsze ich zadanie w kreowaniu lokalnej polityki oświatowej. Uwarunkowania demograficzne ostatnich lat, niż demograficzny, spadek liczby uczniów w szkołach oraz wzrastające koszty utrzymania placówek oświatowych to główne determinanty przekazywania przez gminy szkół lokalnym stowarzyszeniom.

Słowa kluczowe: szkoła stowarzyszeniowa; polityka oświatowa; gmina; lokalność

WPROWADZENIE

Decentralizacja oświaty i przekazanie odpowiedzialności za organizację procesu edukacyjnego samorządom to jedno z najistotniejszych zmian, jakie zaszły w obszarze edukacji w ciągu ostatniego dwudziestolecia.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie podstawowych zagadnień związanych z polityką oświatową samorządów lokalnych oraz wskazanie ich stosunku do tworzenia szkolnictwa stowarzyszeniowego. Rozważania oparto na źródłach wtórnych, wykorzystano również krytyczną analizę literatury przedmiotu oraz aktualne dane ilościowe dotyczące rozwoju szkół stowarzyszeniowych w Polsce.

Gmina, a zwłaszcza władze samorządowe, jest odpowiedzialna za rozwój lokalny, który w literaturze przedmiotu jest definiowany jako „prowadzenie działań

na rzecz rozwoju gospodarczego i społecznego danej jednostki terytorialnej (miasta, gminy) z wykorzystaniem jej zasobów, uwzględnieniem potrzeb mieszkańców oraz przy ich udziale w podejmowanych działaniach” (Parysek 1995, s. 37). Z powyższej definicji wynika, że na gminie spoczywa odpowiedzialność za funkcjonowanie lokalnej oświaty.

ZADANIA OŚWIATOWE JEDNOSTEK SAMORZĄDOWYCH

Gmina jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego została obarczona największą liczbą zadań oświatowych w porównaniu do innych jednostek samorządowych. Ma ona realny wpływ na kształtowanie polityki oświatowej na swoim terenie. Zgodnie z art. 10 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017, poz. 59) organ prowadzący szkołę lub placówkę odpowiada za jej działalność:

Do zadań organu prowadzącego szkołę lub placówkę należy w szczególności:

- 1) zapewnienie warunków działania szkoły lub placówki, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki,
- 2) zapewnienie warunków umożliwiających stosowanie specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży objętych kształceniem specjalnym,
- 3) wykonywanie remontów obiektów szkolnych oraz zadań inwestycyjnych w tym zakresie,
- 4) zapewnienie obsługi administracyjnej, finansowej i organizacyjnej szkoły lub placówki,
- 5) wyposażenie szkoły lub placówki w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów nauczania, programów wychowawczych, przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów oraz wykonywania innych zadań statutowych,
- 6) wykonywanie czynności w sprawach z zakresu prawa pracy w stosunku do dyrektora szkoły lub placówki.

Powyższe zapisy prawne wskazują, że podstawowy podział zadań gminy obejmuje zadania własne i zlecone. Zadania własne gminy są dla niej podstawowe i determinują funkcjonowanie samorządu gminnego. Należy do nich zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej. Zadania te mogą mieć charakter obligatoryjny lub fakultatywny. Zakładanie i prowadzenie publicznych przedszkoli i szkół podstawowych stanowi zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym. Przy wykonywaniu tych zadań należy zauważyć rosnący wpływ społeczności lokalnej na politykę oświatową.

W ujęciu Kazimierza Przyszczykowskiego główne zadania samorządu lokalnego w sferze polityki oświatowej sprowadzają się do:

- a) samodzielnego określania sieci publicznych przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjalnych, a także granic ich obwodów,
- b) nadzoru nad kontrolą spełniania obowiązku szkolnego dzieci i młodzieży w wieku 3–18 lat,

- c) współpracy z organami nadzoru pedagogicznego w zakresie ustalonym ustawą i wykonywania zaleceń kuratora oświaty,
- d) prowadzenia polityki kadrowej wobec dyrektorów szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, przedszkoli i placówek oświatowych,
- e) zatwierdzania corocznych projektów arkuszy organizacyjnych szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, przedszkoli i placówek oświatowych,
- f) opracowania wniosków w zakresie utrzymywania przedszkoli, szkół i placówek oświatowych oraz zapewnienia im lokalowych i materialnych warunków realizacji ich zadań statutowych, a także likwidacji tych jednostek,
- g) wykonywania prac dotyczących realizacji kompetencji organu wykonawczego jednostki samorządu terytorialnego w zakresie przygotowywania projektu budżetu, nadzoru nad jego realizacją i przestrzegania dyscypliny budżetowej w jednostkach oświatowych (Przyszczykowski 2010, s. 43–44).

Przypisane ustawowo do gminy zadania oświatowe wskazują, że jednym z kluczowych jej zadań własnych jest zarządzanie tzw. siecią szkolną. Wincen-ty Okoń (1998, s. 354) zdefiniował sieć szkolną jako „rozmieszczenie punktów szkolnych na obszarze kraju, województwa, miasta lub gminy oraz wzajemne relacje zachodzące między tymi punktami, a także relacje między nimi a otoczeniem”. Tworzenie sieci szkolnej opiera się na kryteriach pedagogicznych, społecznych i ekonomicznych zgodnych z zasadami polityki państwa w dziedzinie oświaty i wychowania. Staje się zatem również istotnym elementem lokalnej polityki oświatowej.

KREOWANIE LOKALNEJ POLITYKI OŚWIATOWEJ

Prawnie nałożone na organy prowadzące zadania oświatowe są wskazaniem dla budowania lokalnej polityki oświatowej. Polityka oświatowa, będąc integralną częścią polityki społecznej, definiuje narzędzia związane z rozwojem kapitału ludzkiego i kapitału społecznego. Obejmuje ona całokształt problemów dotyczących ustroju szkolnictwa, organizacji procesu nauczania, metod kształcenia i wychowania, ustala też zasady upowszechniania oświaty wśród dzieci, młodzieży i dorosłych (Noworól 2012, s. 139). Jej celem jest formułowanie lokalnych priorytetów oświatowych oraz precyzowanie planów rozwoju oświaty. Nierozdzielnie jest to związane z zarządzaniem oświatą. Gminy, opracowując strategię polityki społecznej, zobligowane są do uwzględnienia założeń polityki oświatowej. Wymaga to wnikliwej diagnozy stanu oświaty oraz przeprowadzenia dyskusji o oczekiwaniach społecznych w tym zakresie. Biorąc pod uwagę wymienione zadania oświatowe realizowane na terenie gminy, należy odnotować ich rolę i znaczenie dla lokalności jako kontekstu czy przestrzeni rozwoju instytucji oświatowych. Otoczenie, w którym rozwija się edukacja, warunkuje kierunki tego

rozwoju i następujące zmiany. Takie postrzeżenie edukacji wskazuje tym samym na nowy model zarządzania oświatą, na który składają się zjawiska i czynniki zlokalizowane w ramach kierowanej jednostki organizacyjnej (kontekst wewnętrzny) oraz poza nią (kontekst zewnętrzny) (Karcz 2010, s. 105).

Lokalna polityka oświatowa gminy powinna uwzględniać: politykę edukacyjną państwa (np. w zakresie powszechności i dostępności nauczania, wykształcenia nauczycieli, reform oświatowych), oczekiwania klientów oświaty gminnej (np. kształcenie umiejętności, które pozwolą młodzieży znaleźć zatrudnienie na lokalnym rynku pracy, co jest oczekiwaniem zarówno uczniów, rodziców, jak i pracodawców), potrzeby rozwojowe placówek w gminie. Kluczowymi partnerami dla władz samorządowych są dyrektorzy szkół, nauczyciele i rodzice uczniów, a głównym odbiorcą tych zmian są uczniowie (Wlazło 1999, s. 38).

Standardy gminnej polityki edukacyjnej stanowią przepisy dotyczące sieci szkół, lecz także przyjęte kierunki i założenia wpisane w strategię rozwoju oświaty na terenie danej gminy. Planowanie przedmiotowych działań wpływa na racjonalne wykorzystywanie istniejących zasobów i umożliwia efektywne wykorzystywanie środków pochodzących m.in. ze źródeł zewnętrznych. Tworzona sieć placówek oświatowych, poprzedzona diagnozą, oddziałuje na poziom ponoszonych corocznie kosztów (w tym społecznych), może też być skutecznym narzędziem służącym do poprawy warunków kształcenia.

Proces tworzenia założeń organizacji oświaty na szczeblu gminnym bazuje na specyfice środowiska lokalnego, jego cechach i uwarunkowaniach. Fundamentem efektywności przyjętych lokalnie rozwiązań organizacyjnych procesu kształcenia są regulacje prawne definiujące zakres, charakter i stopień współodpowiedzialności za realizację poszczególnych zadań oświatowych. W sposób bezpośredni na jego kształt wpływają decyzje pracowników samorządowych i oświatowych. W procesie tym ważnym ogniwem są również klienci usług edukacyjnych, czyli uczniowie i rodzice. Ich postulaty dotyczące funkcjonowania systemu oświaty są determinantą lokalnego życia gospodarczego i kulturalnego (Pająk 2005, s. 140–141).

Samorzady, przejmując odpowiedzialność za szkoły podstawowe i gimnazja (aktualnie są one wygaszane), na swoim terenie decydują m.in. o zakładaniu i likwidowaniu placówek, zatrudnianiu kadry pedagogicznej lub przekazywaniu szkół innym podmiotom. Jedną z głównych przyczyn likwidowania małych szkół (do 70 uczniów) jest niż demograficzny. Z analizy demograficznej przeprowadzonej przez Instytut Badań Edukacyjnych wynika, że w latach 2000–2010 liczba uczniów w polskich szkołach podstawowych, gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych zmniejszyła się z poziomu 7,05 mln uczniów do 5,21 mln, co oznacza spadek o 26%. Obniżeniu uległa w omawianym okresie liczba uczniów w szkołach samorządowych. Wzrosła natomiast liczba uczniów w szkołach niesamorządowych (o 87%). Tym samym niż demograficzny spowodował wzrost liczby szkół niepublicznych (Chołyń-Domańska 2012, s. 20).

Anthony Levitas określił znaczenie i skutki niżu demograficznego w szkolnictwie w trzech wymiarach:

– (...) malejąca liczba uczniów w szkołach i oddziałach klasowych prowadzi do obniżenia efektywności ekonomicznej szkół w oddziale klasowym, mierzonej średnią liczbą uczniów (...) na jeden etat nauczycielski. Aby uniknąć istotnego wzrostu kosztów kształcenia, samorządy muszą konsolidować oddziały,

– rosnące koszty jednostkowe powodują konieczność konsolidacji sieci szkół (...), zamykanie małych szkół, łączenie małych oddziałów w szkołach skonsolidowanych (...), wskutek tych strategii zarządzania społeczeństwo stawia opór (...); samorządy muszą wybierać: albo utrzymują małe szkoły i godzą się na zwiększenie wydatków, albo podejmują trudne decyzje grożące otwartym konfliktem społecznym; odczuwalna jest potrzeba obniżenia poziomu zatrudnienia nauczycieli w szkołach. Jest to trudne ze względów organizacyjnych, jak i z powodów ludzkich,

– samorządy obniżają poziom zatrudnienia nauczycieli, zwalniają nadwymiarowych nauczycieli albo znajdują dla nich inne miejsca pracy, nie obniżają zatem kosztów edukacji, lecz zwiększają koszty. Wysokie koszty redukcji związane są z odprawami dla nauczycieli, przyczyniają się więc do opóźnienia korzyści ekonomicznych; samorządy zatem zmniejszają cięcia personalne. (Levitas 2012, s. 16–17)

SZKOŁY STOWARZYSZENIOWE W PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ GMIN

Małe szkoły są zlokalizowane głównie w środowisku wiejskim. Pierwsze znaczenie tego terminu zostało przyjęte w dokumentach Ministerstwa Edukacji Narodowej i odnosiło się do ogłoszonego w 2000 r. programu o takiej samej nazwie. W jego ramach „małymi szkołami” nazywano „grupę publicznych szkół podstawowych, funkcjonujących na wsi, liczących do 30 uczniów, o określonym stopniu organizacji (klasy I–III), które zagrożone były likwidacją przez decyzję samorządu gminnego” (Uryga 2013, s. 11). Z kolei Ryszard Pęczkowski (2015, s. 32–36) w swych rozważaniach pod pojęciem „mała szkoła” rozumie szkołę o pełnej lub niepełnej strukturze organizacyjnej, do której uczęszcza nie więcej niż 150 uczniów, w której oddział klasowy liczy nie mniej niż 8 i nie więcej niż 25 uczniów.

Po przejściu inicjatywy ratowania małych szkół przez Federację Inicjatyw Oświatowych nastąpiło rozszerzenie definicji małej szkoły na „wszystkie placówki reaktywowane po likwidacji przez samorząd lokalny i prowadzone przez osoby prawne i fizyczne, niezależnie od liczebności uczniów, stopnia organizacji, poziomu kształcenia i statusu, a nawet lokalizacji” (Uryga 2013, s. 12). Definicja ta, choć mniej precyzyjna, podkreśla sytuację, w jakiej znalazła się szkoła w wyniku decyzji samorządowego organu prowadzącego.

Od 2009 r. zgodnie z ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2009, nr 56, poz. 458 z późn. zm.) istnieje możliwość przekazania szko-

ły liczącej do 70 uczniów (tzw. małej szkoły) osobie prawnej lub fizycznej na podstawie uchwały rady gminy. Wprowadzona zmiana miała zapobiec likwidacji małych szkół samorządowych, zlokalizowanych głównie na obszarach wiejskich. Określenie „mała szkoła” dotyczy głównie tych szkół, których prowadzenie przejęły od samorządów gminnych lokalne organizacje społeczne. Jak jednak wskazuje Alina Kozińska-Bałdyga (2015, s. 7), pomimo działań racjonalizatorskich polegających na likwidacji szkół (zwłaszcza w gminach wiejskich), rozpoczętych pod koniec lat 90. XX w., szkoły zlokalizowane na wsiach nadal stanowią największy odsetek placówek oświatowych w Polsce. W 2012 r. było to aż 69%, a w 2015 r. – 67,6% ogółu szkół podstawowych.

Powszechnie panuje przekonanie, że edukacja wiejska ma wiele wad. Wymienić tu należy chociażby tak problematyczne kwestie, jak: (skąpa) infrastruktura, (ubogie) zaplecze dydaktyczne, (problematyczna) organizacja pracy szkoły, (ciężka) sytuacja kadrowa, (stosunkowo niski) poziom kształcenia (Kwieciński 2002). Tymczasem najnowsze badania przeprowadzone w małych wiejskich szkołach dowodzą, że edukacja wiejska może być konkurencyjna wobec edukacji realizowanej w szkołach miejskich (Marzec-Holka, Rutkowska 2012; Uryga 2013).

Mała wiejska szkoła, z uwagi na historyczne uwarunkowania, zawsze odgrywała tradycyjne role w środowisku. Oprócz kształcenia dzieci i młodzieży była przez lata miejscem działań kulturalnych, spotkań czy festynów organizowanych dla i przez mieszkańców. Tego typu działania sprzyjały pogłębianiu więzi sąsiedzkich, rówieśniczych, integrowały też społecznie całe środowisko lokalne. Dlatego likwidacja małych szkół spotyka się często z krytyką społeczną, a zwłaszcza z oporem rodziców. Środowiska lokalne występują przeciwko likwidacji szkół poprzez zakładanie szkół pod patronatem stowarzyszeń czy związków wyznaniowych. Należy więc zgodzić z Mirosławem J. Szymańskim (2000, s. 67), który stwierdził: „(...) likwidowanie małych szkół przyczynia się do dalszego degradowania środowisk wychowawczych na obszarach, gdzie istnieją małe wsie i rozproszona jest sieć osadnicza. Dzieci, które tam mieszkają, będą miały do pokonania jeszcze większy niż dotąd dystans kulturowy w stosunku do swych rówieśników z większych wsi oraz mniejszych lub większych miast”. Konsekwencje likwidacji szkoły wiejskiej są najbardziej dotkliwe z punktu widzenia edukacyjnego i społecznego. Wraz z zamknięciem placówki powstaje konieczność zorganizowania dojazdów do oddalonej od domu placówki, niejednokrotnie jest to bardzo trudne. Wczesne wstawanie, późny powrót do domu czy niemożność skorzystania z zajęć pozalekcyjnych to tylko niektóre z problemów.

Alternatywą, jeżeli chodzi o utrzymanie szkoły w środowisku lokalnym, jest m.in. przekazanie jej przez gminę stowarzyszeniu. Raport przygotowany przez Instytut Badań Edukacyjnych odnośnie do likwidacji szkół podstawowych oraz ich przekazywania stowarzyszeniom w zakończeniu zawiera następujące konkluzje:

- oczywistym i głównym powodem decyzji o zmianach w sieci szkół jest niż demograficzny, odzwierciedlany przez wielkość szkół i oddziałów, oraz związane z nim koszty ich utrzymania,
- długotrwały brak jednoznacznych decyzji co do kształtu sieci szkolnej ma dla lokalnej oświaty konsekwencje nie mniej poważne niż podjęta z rozważą i w warunkach dialogu ze społecznością decyzja o likwidacji lub przekształceniu szkoły,
- komunikacja władzy z mieszkańcami i szkolnymi społecznościami (rodzicami, nauczycielami, dyrektorami) odgrywa szczególną rolę w procesie przeprowadzania zmian w sieci szkolnej,
- konsolidacja sieci szkolnej wiąże się z ryzykiem segregacji uczniów,
- przekazywanie szkoły stowarzyszeniu ani nie musi oznaczać wyzbycia się przez samorząd odpowiedzialności za jej funkcjonowanie, ani nie prowadzi wprost do zwiększenia autonomii szkoły (Dziemianowicz-Bąk, Dzierżgowski 2014, s. 50–52).

Tylko do 2012 r. samorzady przekazały stowarzyszeniom ponad 500 szkół podstawowych. „Powstające szkoły stowarzyszeniowe są to przede wszystkim szkoły »uratowane« przed zamknięciem, przejęte od gminy, a nie szkoły tworzone od nowa. Wiele stowarzyszeń powstaje właśnie w celu ratowania szkoły gminnej zagrożonej likwidacją” (Hreczyński, Sobotka 2014). Z raportów GUS wynika, że liczba szkół prowadzonych przez organizacje społeczne i stowarzyszenia w latach 2006–2016 wzrosła o ponad połowę. W 2006 r. szkół podstawowych o statusie stowarzyszenia było 502, a w 2016 r. liczba tego typu placówek wynosiła 1080. Równocześnie następował spadek liczby szkół prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego. Zbliżona była sytuacja gimnazjów – w 2006 r. funkcjonowało 306 placówek o statusie stowarzyszeniowym, a w 2016 r. – aż 535. Następował także sukcesywny wzrost liczby uczniów w szkołach stowarzyszeniowych. W szkołach podstawowych wzrósł z 27 227 uczniów w 2006 r. do 63 438 w 2016 r. Z kolei w gimnazjach – z 18 160 w 2006 r. do 30 053 w 2016 r. (Główny Urząd Statystyczny 2006–2016).

Badania Anny Kołomycew wskazują, że udział podmiotów niepublicznych w procesie świadczenia usług edukacyjnych był silnie zróżnicowany regionalnie.

Największy wzrost odsetka szkół prowadzonych przez stowarzyszenia na przestrzeni minionej dekady zaobserwowano w województwie świętokrzyskim. Jednocześnie podmioty niepubliczne prowadzące szkoły w tym województwie miały lokalny charakter i tworzone były przez społeczność związaną z daną szkołą. Wśród badanych gmin nie praktykowano przekazywania szkół podmiotom niepublicznym z zewnątrz, tj. spoza danej gminy. Wyraźny wzrost odnotowano także w gminach województwa opolskiego, lubelskiego, a także podkarpackiego. Nieznacznie wzrósł odsetek szkół prowadzonych przez stowarzyszenia w województwach zachodniopomorskim, pomorskim i dolnośląskim. Można wskazać, że najwięcej szkół prowadzonych przez podmioty niepubliczne (stowa-

rzyszenia) zlokalizowanych było w południowo-wschodniej Polsce, zaś najmniej w północno-zachodniej i centralnej części kraju. (Kołomyce w 2017, s. 194)

Szkoły zakładane i prowadzone przez stowarzyszenia posiadają wiele zalet. Są na ogół niewielkie i takie powinny pozostać, gdyż mniejsza liczebność klas pozwala na bliższy i lepszy kontakt nauczyciela z uczniem. Proponują bogatą ofertę programową, kładą znaczny nacisk na naukę języków obcych, oferują interesujące zajęcia fakultatywne, stwarzają dogodne warunki dla dzieci zdolnych bądź mających kłopoty w nauce. Należy jeszcze odnotować pewne problemy związane z funkcjonowaniem szkół stowarzyszeniowych, takie jak: trudniejsza pozycja nauczycieli, którzy nie posiadają uprawnień wynikających z Karty Nauczyciela; prowadzenie zajęć dydaktycznych w klasach łączonych; trudności w pozyskiwaniu środków finansowych na remonty czy modernizację infrastruktury.

Istnienie szkół stowarzyszeniowych w polskim systemie edukacji jest niekwestionowane. Ich zwiększająca się liczba sugeruje, iż będą znaczącym elementem systemu edukacji w przyszłości. Warto zatem zastanowić się nad problemem współpracy szkół z jednostkami samorządu terytorialnego oraz nad finansowaniem ich działalności i określeniem pozycji nauczycieli zatrudnionych w szkołach stowarzyszeniowych.

ZAKOŃCZENIE

Samorząd gminny w Polsce jest samodzielnym podmiotem gospodarującym. Dysponuje on określonym zakresem swobody w decydowaniu o sobie, swoim rozwoju oraz realizacji zadań publicznych. Władze i administracja samorządowa są zobligowane do wykonywania zadań publicznych. Gmina jako wspólnota samorządowa jest podstawową formą organizacyjną lokalnego życia publicznego, a jej głównym zadaniem własnym jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, do których zalicza się również edukacja.

Szkoły stowarzyszeniowe są inicjowane i zarządzane przez stowarzyszenia rodziców i mieszkańców społeczności lokalnych. Powstanie szkół niepublicznych zarządzanych przez stowarzyszenia lokalne to swoisty fenomen aktywności społeczności lokalnych, świadczący o budowie i wzroście kapitału społecznego w środowiskach wiejskich (Marzec-Holka 2015, s. 157). Uznanie w strukturze systemu edukacji szkół stowarzyszeniowych wskazuje, że powinna nastąpić zmiana paradygmatu edukacji, obejmująca odejście od postrzegania placówek oświatowych przez pryzmat miejsc wyposażających wyłącznie w określony zasób wiedzy na rzecz myślenia o szkole jako instytucji budującej lokalny kapitał społeczny.

BIBLIOGRAFIA

- Cholyń-Domańska, A. (red.). (2012). *Liczą się efekty. Raport o stanie edukacji*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Dziemianowicz-Bąk, A., Dzierżgowski, J. (2014). *Likwidacja szkół podstawowych oraz przekazywanie stowarzyszeniom. Kontekst, proces i skutki przemian edukacyjnych w społecznościach lokalnych na podstawie analizy studiów przypadku. Raport z badania*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Główny Urząd Statystyczny (2006–2016). *Oświata i wychowanie rocznik 2006–2016*. Warszawa.
- Hreczyński, J., Sobotka, A. (2014). *Diagnoza zmian w sieci szkół podstawowych i gimnazjów 2007–2012*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Karcz, E. (2010). Polityka oświatowa samorządów lokalnych wobec szkoły jutra. W: K. Denek (red.), *Edukacja jutra. Edukacja w społeczeństwie wiedzy* (s. 102–114). Sosnowiec: Oficyna Wydawnicza „Humanitas”.
- Kołomycew, A. (2017). Uspołecznienie procesu realizacji zadań oświatowych jako forma racjonalizacji polityki publicznej gmin. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, (3), 191–214.
DOI: <https://doi.org/10.14746/ssp.2017.3.10>
- Kozińska-Bałdyga, A. (2015). Zalety i wady innych niż JST organów prowadzących szkoły na terenie gminy. W: E. Tołwińska-Królikowska (red.), *Mała szkoła – problem czy szansa? Poradnik dla samorządowców* (s. 19–23). Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Kwieciński, Z. (2002). *Bezbronni: odpad szkolny na wsi*. Toruń: Edytor.
- Levitas, A. (2012). *Strategie oświatowe*. Warszawa: Wydawnictwo ICM.
- Marzec-Holka, K. (2015). Peryferie edukacyjne szkół wiejskich w warunkach niżu demograficznego. *Pedagogika Społeczna*, 3(57), 147–161.
- Marzec-Holka, K., Rutkowska, A. (red.). (2012). *Małe szkoły w województwie kujawsko-pomorskim. Studium pedagogiczno-socjologiczne*. Bydgoszcz: Agencja Reklamowo-Wydawnicza ArtStudio.
- Noworól, A. (2012). Instrumenty lokalnej polityki oświatowej. *Zarządzanie Publiczne*, 3(19), 139–150.
- Okoń, W. (1998). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Pająk, K. (2005). *Rola samorządu lokalnego w kształtowaniu rozwoju lokalnego*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Parysek, J. (1995). Rola samorządu terytorialnego w rozwoju lokalnym. W: J. Parysek (red.), *Rozwój lokalny: zagospodarowanie przestrzenne i nisze atrakcyjności gospodarczej* (s. 37–61). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pęczkowski, R. (2015). Mała szkoła – charakterystyka kategorii. W: R. Pęczkowski (red.), *Mała szkoła w przestrzeni edukacyjnej* (s. 140–148). Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski.
- Przyszczykowski, K. (2010). Polityka oświatowa samorządów. W: M. Korolewska, J. Osiecka-Chojnacka (red.), *Polityka oświatowa* (s. 41–64). Warszawa: Biuro Analiz Sejmowych.
- Szymański, M.J. (2000). Społeczne bariery edukacji młodzieży wiejskiej. W: J. Radziejewicz (red.), *Progi szkolne* (s. 65–79). Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Uryga, D. (2013). „Mała szkoła” w środowisku wiejskim. *Socjopedagogiczne studium obywatelskich inicjatyw*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2009, nr 56, poz. 458 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017, poz. 59).

Wlazło, S. (1999). Polityka oświatowa w gminie. W: *Zarządzanie oświatą – poradnik dla gmin* (Cz. 1). Warszawa: Brytyjski Fundusz Know-How.

SUMMARY

The fundamental achievement of decentralization policy of the state in the 1990s was the return of education to the local dimension. Municipalities took over the responsibility for establishing, liquidating and transforming schools which were based in their areas. This is their most important task in creating local education policy. Demographic conditions of recent years, that is a population decline, drop in the number of students at schools and the simultaneous increase in costs of maintaining of educational institutions are the main determinants of municipalities transferring schools to local associations.

Keywords: schools run by associations; education policy; municipality; locality